

Slim samenleven: innovaties in wijk bieden mensen met dementie meer vrijheid

Het huidige zorgsysteem is gefocust op het vermijden van ongewenste situaties. Angst hiervoor laat weinig ruimte voor het stimuleren van gezond gedrag, vooral in de zorg voor de meest kwetsbare mensen in onze samenleving. Het systeem is belangrijker geworden dan de mens. Een consequentie is dat mensen met vergevorderde dementie vaak in gesloten woongroepen van verpleeghuizen wonen. Dit terwijl de meeste zorgorganisaties een beweging van 'ziekte naar gezondheid' omarmen en onderschrijven dat senioren met dementie deel van de samenleving moeten vormen. De 'deuren te openen' is echter meer een wens (van de bewoners) en nog te realiseren beleid, dan dagelijkse realiteit. Dus is de vraag: hoe kunnen mensen met dementie veilig van meer vrijheid genieten en zelfstandig door onze woonwijken bewegen?

& DOOR MASI MOHAMMADI & LEONIE VAN BUUREN

In Nederland zijn concepten zoals 'dementievriendelijke wijken' en 'leefcirkels' - die mensen met dementie bewegingsvrijheid bieden - al vrij bekend. De wens om mensen met dementie te helpen zo vrij en veilig mogelijk te leven, is met de komst van de Wet zorg & drang geleidelijk aan het evolueren naar een ander stadium van ontwikkeling. Vooralsnog tellen veel verpleeghuizen echter nog gesloten afdelingen. Deze transitie van een veilige zorgomgeving naar het 'leven in veilige vrijheid' vraagt om het herzien en herinrichten van ons zorgverleningsproces.

Sociale, ruimtelijke en technologische aspecten spelen hierbij een belangrijke rol. De ontwikkeling van technologieën die mensen met dementie ondersteunen in hun zelfredzaamheid, gaat razendsnel. Verschillende domeinen werken

aan oplossingen die een balans bieden tussen vrijheid en veiligheid van mensen met dementie en daarmee verlaging van zorgdruk bij de zorgverlener en mantelzorg.

Enkele technologieën op dit gebied worden al toegepast. Bijvoorbeeld een 'tag', gecombineerd met een GPS-tracker, die bepaalt waar een (verpleeghuis)bewoner mag gaan. Deze oplossing geeft een signaal af wanneer mensen buiten de vastgestelde ruimte komen, zodat ze opgehaald kunnen worden. Dit betreft vaak het vrij lopen in de eigen (groeps)woning, binnenterrein, gemeenschappelijke ruimten van de woonzorgomgeving en soms een stukje in de wijk.

Tegengaan onvrijwillige zorg
Maar om de rechten van mensen met dementie als wijkbewoners te effectueren en 'onvrijwillige zorg' tegen te gaan, is een integrale aanpak in verschillende woonzones nodig (figuur 1). De groot-

ste zone - de wijk - heeft geen vaste grenzen en is het moeilijkst te bewaken. Wij zien 'empathische en zorgzame' wijken als een integrale oplossing. Onderzoekers en studenten van de Technische Universiteit Eindhoven hebben praktijkvoorbeelden verzameld en oplossingen bedacht om deze wijken op een senior- en zorgvriendelijke wijze vorm te geven. Deze oplossingen kunnen controlerend van aard zijn, of juist senioren met dementie 'verleiden' tot een actievere levensstijl.

Wat het oplevert: geen dichte deuren en hoge hekken, maar een open netwerk van straten en pleinen - begrensd door een 'digitaal hek' - dat mensen met dementie beschermt en ondersteunt.

Dit monitorende en stimulerende sociaal-technologische systeem, een symbiose van AI en sensortechnologie, ondersteunt de ruimtelijke inrichting en is een sociale kracht die mensen met dementie in de wijk begeleidt.

Enkele voorbeelden van dergelijke toepassingen: lichtstroken op de grond die werken als een 'stoplicht'; muren van natuurlijke groene materialen. Deze stimulerende toepassingen bieden juist afleiding voor bewoners met dementie, en verleiden ze zo om binnen een bepaald gebied te blijven. Voorbeelden hiervan zijn wandelroutes waarbij de bestrating bewoners met dementie begeleidt naar 'veilige' plekken of het toepassen van interactieve kunstelementen op de route.

Cruciaal belang

Uit onze studies' blijkt dat bij het ontwikkelen van dit type wijken het van cruciaal belang is om rekening te houden met de volgende factoren:

Doelgroep: deze innovaties kunnen een positief effect hebben en bijdragen aan het vergroten van de zelfredzaamheid en de eigen regie, met name aansluiten bij de behoeften, wensen en wat bewoners nog wél kunnen. Technologie kan hier op verschillende wijzen worden ingezet. Ten eerste om de vaak verslechterende kwaliteit van leven van bewoners met dementie te vergroten en een actieve levensstijl te promoten. Voor individueel maatwerk wordt daarom uitgegaan van de persoonlijke voorkeuren en omstandigheden en in overleg met zorgprofessionals en familie bepaald tot waar de bewegingsvrijheid van de bewoner reikt. Daarnaast kunnen we met technologie meten hoe bewoners met dementie de woonomgeving echt ervaren. Dit levert nieuwe kennis en inzichten op in wat bijvoorbeeld stressvolle plekken zijn voor deze doelgroep.

Samenredzaamheid: in deze wijken kunnen sociale contacten tot stand komen tussen bewoners, familie, vrijwilligers en wijkbewoners, wat kan bijdragen aan het buurtgevoel en een inclusieve woonomgeving. Zo leren de bewoners om voor elkaar te zorgen en informele hulp te bieden. De bewoners met dementie maken deel uit van de wijk en dit 'camoufleren' van de zorgomgeving kan ervoor zorgen dat het stigmatiserende karakter van de gesloten afdeling verdwijnt. Daarbij krijgen zij dezelfde kansen als andere buurtbewoners, waarmee de kans op meer begrip voor mensen met dementie kan vergroten. Hiermee wordt ook de mogelijkheid gecreëerd voor verbetering van

de monitoring door zorgverleners en samenredzaamheid in de sociale omgeving.

Proces: het ontwikkelen van een gezamenlijke en integrale visie is cruciaal. Neem een diverse groep stakeholders actief mee in het ontwikkelingsproces: buurtbewoners, zorgprofessionals, winkeliers, familie, vrijwilligers etc. Zorg ervoor dat zij goed geïnformeerd zijn over dementie en geef hen handvatten om adequaat om te gaan met mensen met dementie en aanwijzingen over hoe te handelen in mogelijk uitdagende situaties.

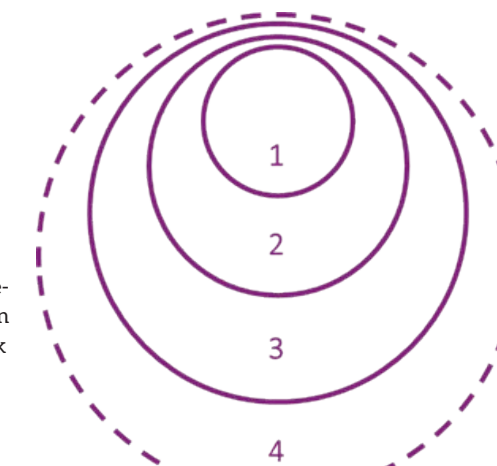
Ruimtelijke en technologische aspecten: bij het ontwerpen van dergelijke wijken, moet behalve met veiligheid rekening gehouden worden met factoren zoals familiariteit, leesbaarheid, toegankelijkheid en comfort.

Grenzen: zoek een balans tussen de (bewegings)vrijheid voor bewoners met dementie (bedenk hierbij vooraf wat de 'grenzen' van de wijk zijn) en de verantwoordelijkheden die moeten worden genomen (bedenk hierbij vooraf welke risico's je bereid bent te nemen).

Angsten en bezorgdheden

De overheid heeft de wet 'zorg en dwang' geïntroduceerd, maar de praktische toepassing ervan brengt vele bezorgdheden, angsten, praktische en ethische vraagstukken met zich mee. Enkele voorbeelden die deskundigen uit diverse domeinen in onze studies noemen, gaan in op:

- **Doelgroep:** op het gebied van bewoners met dementie zelf, rijst de vraag hoe we met hun diversiteit in individuele en veranderende behoeften en hun capaciteiten moeten omgaan. Hoe komen we erachter wat zij écht willen? Hoe gaat de doelgroep om met technologie en is het wel herkenbaar voor ze? En wat als de bewoners de weg niet meer terug kunnen vinden en verdwalen?
- **Technologische oplossingen:** zijn deze oplossingen betrouwbaar en 'zorg-klaar'? Kunnen we dit zomaar real-life gaan testen? Het gaat immers om mensen met vergevorderde dementie die niet meer in staat waren om zelfstandig thuis te blijven wonen.
- **Context-gebonden uitdagingen:** hoe gaan

1.) De eigen (groeps)woning. 2.) Binnenterrein. 3.) Gemeenschappelijke ruimten/ restaurant van de woonzorgomgeving. 4.) De wijk.

Figuur 1: zones van een slimme en zorgzame woonomgeving.

we met locatie specifieke vraagstukken om? Wat is de invloed van een drukke weg in de buurt van het verpleeghuis?

- **Juridische aspecten:** wat als er een ongeluk gebeurt? Wie is aansprakelijk? Wie neemt de verantwoordelijkheid op zich voor de realisatie van dit concept? Wie is er verantwoordelijk voor het onderhoud? Wat als de technologie niet werkt of verouderd?
- **Werkdruk van zorgprofessionals.** Hoe gaan zorgprofessionals om met de technologie en vraagt dit niet te veel van hen?
- **Samenredzaamheid:** in een inclusieve wijk waar bewoners naar elkaar omkijken, kunnen buurtbewoners een rol spelen. Maar sommige buurtbewoners weten niet goed hoe om te gaan met mensen met dementie en zijn bijvoorbeeld angstig om een praatje met deze mede-wijk-bewoners te maken. Hoe krijg je buurtbewoners bij de ontwikkeling van dit concept mee in deze visie?

Livinglabs en lefhebbers

Transitie van een veilige zorgomgeving naar het leven in veilige vrijheid vergt lef, kracht en kennis om te zoeken naar alternatieve oplossingen voor de herinrichting van het huidige zorgverleningsproces. Een woonzorgomgeving die 'meevoelt' met de ouder wordende bewoner' kan bijdragen aan het leven in vrije veiligheid. Dergelijke veelbelovende oplossingen die uitgaan van wat mensen nog kunnen, fijn vinden en nodig hebben, lijken in meerdere opzichten bij te dragen aan behoud van zelf- en samenredzaamheid. Momenteel zijn ze echter meer theoretische principes dan een bewezen hulpmiddel. Door een gebrek aan praktijkvoorbeelden zijn de praktische implicaties en de werking daarvan nog niet vastgesteld en is de mogelijke impact ervan op het leefpatroon van senioren, het zorgverleningsproces, en op de samenleving en burenhulp, nog onbekend.

Het stemt ons hoopvol dat steeds meer woon- ▶

Een participatieve aanpak is essentieel voor de uitwerking van de genoemde oplossingen. Een Digital Twin zou hierbij kunnen helpen.

zorgorganisaties het idee van slimme en zorgzame wijken omarmen en interesse tonen in het opzetten van Livinglabs: 'levende proeftuinen' om deze complexe vraagstukken integraal en continu te onderzoeken. In deze projecten werken wetenschappers en praktijk samen om de effecten van toegepaste oplossingen en innovaties te meten en om te zetten in bruikbare en bewonersgerichte maatregelen. Tot besluit kan voorlopopen gezien worden als een kans, zoals verwoord door een van onze livinglab-partners: 'omdat wij opgroeien met technologie, zullen deze ontwerp oplossingen in de toekomst onmis-

baar zijn. Hoewel het nu spannend is, zullen we er allemaal steeds bedrevener in worden. Dus top om er nu al mee te beginnen. ■

Prof. dr. ir. Masi Mohammadi is hoogleraar Smart Architectural Technologies aan de Technische Universiteit Eindhoven (TU/e) en lector aan het lectoraat Architecture in Health van de Hogeschool Arnhem Nijmegen (HAN). Mohammadi is initiatiefnemer en Scientific Director van DEEL Academy.

Ir. Leonie van Buuren EngD is PhD kandidaat 'Disorientation in architecture' en onderzoeker van het DEEL Livinglab 'It takes a village to grow old' bij de leerstoel Smart Architectural Technologies aan de Technische Universiteit Eindhoven.

Verantwoording & literatuur

In het kader van het ZonMw project GELIJK (2018-2022), in samenwerking met partners uit DEEL (o.a. Livinglab project 'SLIMme wijk Waalre') zijn diverse multidisciplinaire workshops gehouden. Tijdens deze workshops zijn barrières, voordelen en randvoorwaarden besproken met professionals uit (ouderen)zorg, wonen, gemeentelijk beleid, technologie, (ruimtelijk) ontwerp. Ontwerpoplossingen voor Slimme en Zorgzame wijken die bewegingsvrijheid van senioren met dementie beogen te stimuleren, zijn gebaseerd op de resultaten van deze workshops, best-practices studies en afstudeeronderzoeken van masterstudenten Architectuur van de Technische Universiteit Eindhoven.

Literatuur

- Mohammadi, 2022. We ontwikkelen woningen en wijken die voor ons gaan zorgen. ICT&Health, 05, pp6-7.
Mitchell, L., & Burton, E. (2010). Designing Dementia-friendly Neighbourhoods: helping people with dementia to get out and about. Journal of Integrated Care.

Livinglab project 'SLIMme wijk Waalre':

advertentie

save
the
date

14/16th may, 2024

ICT&health World Conference

"The future of healthcare starts here"

Make sure you're there

This is your opportunity to connect with like-minded individuals, exchange ideas, and contribute to shaping the future of healthcare. Don't miss out on this transformative event. Register now to secure your place and take advantage of early-bird discounts through the QR code above or visit www.icthealth.nl

Hosting City

Gemeente Maastricht / provincie Limburg

Location

MECC Maastricht
Forum 100
6229 GV Maastricht

ICT&health

Het officiële kennisplatform voor zorginnovatie

Ernst Klunder, voorzitter Raad van Bestuur van 's Heeren Loo:

'Dankzij digitalisering hebben meer mensen zelf de regie'

Dat digitalisering een steeds grotere rol zal gaan spelen binnen de zorg staat voor Ernst Klunder buiten kijf. Als bestuurder van 's Heeren Loo - een grote instelling voor mensen met een verstandelijke (en/of andere) beperking - ziet hij digitale toepassingen voor 'zijn' doelgroep als een waardevolle mogelijkheid om een 'goed leven voor cliënten' en 'mooi werk voor medewerkers' te realiseren. "Dat betekent concreet dat je mensen meer of beter kunt laten meedoen aan de maatschappij en dat ze minder afhankelijk zijn van professionals." Het is voor Klunder de ultieme stip op de horizon en waar het echt om gaat in de zorg. Hij vertelt er vol passie over in deze derde uitgave van ICT&health.